

N:o 31.

Ank. till Riksd. kansli den 26 mars 1906, kl. 12 midd.

Utlåtande, i anledning af väckt motion angående införande af jury och fri bevispröfning i straffprocessen.

Lagutskottet har till förberedande behandling fått emottaga en inom Andra Kammaren af herr *D. Holmgren* väckt motion, n:o 64, af följande lydelse:

»Att vår domstolsorganisation och vår rättsskipning, särskildt i fråga om brottsmål, är föråldrad och i många afseenden otillfredsställande, torde få anses såväl af jurister som lekmän allmänt erkändt. Och att en reform af vår kriminella processrätt måste i sig innefatta ett utvidgande af det till nästan fullständig betydelselöshet nedsjunkna, i våra underrätter ingående folkvalda elementets inflytande, medgifves också, om ej lika obetingadt.

Ett fullständigt afhjälpande af de förefintliga bristerna skulle utom en omorganisation af domstolsinrättningen äfven innefatta en omgestaltning af åklagare- och sakförareväsendet samt en omredigering af strafflagen, men framför allt ett införande i vår rätt af den fria bevispröfningens grundsats, hvilken lagskiparen redan nu i vissa fall ser sig tvungen att i strid mot gällande lag åtminstone i viss mån tillämpa, ehuru sådant naturligtvis långt ifrån kanske i den utsträckning, som i rättens intresse verkligen kräfdes.

Lekmannaelementets upptagande såsom en själfständig faktor inom rättsskipningen samt införandet af den fria bevispröfningen äro hörnstenarne i den rättsreform, som förr eller senare måste genomföras i vårt på detta område så betänkligt tillbakablifna land. De öfriga momenten i

denna reform, huru viktiga de än hvar för sig äro, komma dock i andra rummet.

Redan det förslag till kriminallag, som lagkommittén 1832 framlade, inrymde åt nämnden en särskild befogenhet i brottmål, i det att i stället för den kollektiva rösträtt, som tillkommit och ännu tillkommer nämnden, hvarje dess medlem skulle enligt förslaget erhålla individuell rösträtt i fråga om den tilltalades friande eller fällande; skuldfrågans afgörande lades sålunda i nämndens hand; nämnden skulle erhålla den befogenhet, som i den moderna brottmålsprocessen tillkommer juryn, dock med den viktiga inskränkning, som låg däri, att domen i dess helhet kunde i högre rätt öfverklagas. Detta jämte bibehållandet af det blandadt muntliga och skriftliga förhandlingssättet i stället för det enbart muntliga samt saknaden af alla anordningar för processens koncentration skulle emellertid, ifall förslaget hade blifvit lag, gjort detsammes tillämpning, om ej omöjlig, så åtminstone föga gagnelig. Jurysystemet, det vill säga det verkliga jury-systemet, ej den karrikatur däraf, som bjudes i vår tryckfrihetslag med dess delvis af rätten valda jury, kräfvor ju med nödvändighet, att förhandlingarne — fränsedt den förberedande rannsakingen — äro rent muntliga och fortgå utan eller med mycket korta afbrott, till dess saken är utagerad, enär juryns utslag skall grunda sig på hvad dess medlemmar under förhandlingarne med egna öron hört och med egna ögon sett och icke på en i skriftliga protokoll affattad framställning, som enligt sakens natur aldrig kan fullt och troget återgifva hvad som inför rätten försiggått. Det ligger också i sakens natur, att den under sådana förhållanden af en i sitt dömande från det legala bevissystemets fjättrar fullkomligt frigjord kår afgjorda frågan om den tilltalades skuld i vanliga fall måste, *där intet fel mot rättsreglerna begåtts*, vara utan appell. Den fria bevispröfningsens grundsats hade af lagkommittén obetingadt upptagits. Kommittén yttrar nämligen, »att intet visst bevismedel eller bestämdt mått af bevis må betaga domaren friheten att med hänsyn till alla i målet förekomna omständigheter pröfva, om bevisningen är fullt öfvertygande eller icke». Detta var för öfver sjuttio år sedan, men ännu i denna dag är den svenske domaren bunden af de bevisregler, som gifvas i 17 kapitlet rättegångsbalken af 1734 års lag!!!

I lagberedningens år 1849 framlagda förslag till ny rättegångsbalk framträder juryinstitutionen fullfjädrad, och beträffande rättsförhandlingens muntlighet yttras, att »blott genom att med egna sinnen uppfatta hvad under rannsakingen förekommer, kan man intränga i bevisningens sanning och rätta betydelse».

Efter den tiden hafva emellertid andra vindar blåst, och de, som sedan haft till uppgift att utarbета förslag till vårt rättegångsväsendes reformerande, hafva väl gjort vissa ansatser i syfte att bereda principerna om muntlig rättsförhandling och fri bevispröfning ett partiellt inträde i vår rätt, men ställt sig bestämdt afvisande mot införandet af jurydomstolar såväl som mot allt utvidgande öfver hufvud taget af det folkvalda domstolselementets befogenhet.

Resultatet af det reformarbete på rättegångsväsendets område, som alltsedan de första årtiondena af förra seklet bedrifvits i vårt land, är, att vi i allt väsentligt stå, där vi stått, nästan ensamma i hela den civiliserade världen, där numera, med endast ett par undantag, jurysystemet med dess konsekvenser, den muntliga rättsförhandlingen och den fria bevispröfningen med mera, införts i alla land. Särskildt f. d. broderlandet Norges straffprocesslag af den 1 juli 1887, hvilken trädde i kraft den 1 januari 1890, erbjuder genom den konsekvens och fullständighet, hvarmed den i hela den kriminella rättsskipningen och organisationen af domstols-, åklagare- och sakförareväsendet tillämpat den moderna rättens grundsatser, det bästa föredömet för oss.

Enligt denna lag afgöres i alla gröfre brottmål frågan om den anklagades skuld af folkvalda jurymän, som, obundna af alla bevisteorier, äga att döma »efter fri öfvertygelse på grund af en samvetsgrann pröfning af det föreliggande bevismaterialet», under det att straff-frågans afgörande tillhör de juridiskt bildade domarne; i mindre brottmål deltaga folkvalde »meddomsmän» med individuell rösträtt jämte domaren i både skuld- och straff-frågans afgörande. Lagens genomförande och tillämpning har trots den något ökade kostnaden för staten och de kraf den ställer på den enskilde medborgarens medverkan vid rättsskipningen framkallat den största tillfredsställelse till och med hos dem, som förut varit dess ifrigaste motståndare, och alla de mot juryinstitutionen anförda invändningar hafva af erfarenheten vederlagts. Särskildt erkännes detta vara fallet med den bland juristerna och de konservativa förut yttrade misstron till de folkvalde jurymännens kompetens att väl fylla sin uppgift; denna uppgift är också, bland annat genom den rättsundervisning, som domaren har att i hvarje fall gifva dem, icke svårare, än att enhvar med vanligt sundt förstånd går i land därmed.

Den fria bevispröfningens fördelar torde icke behöfva påvisas, då de väl äro i det närmaste oomtvistade, »Lekmannadomens» företräde framför »juristdomen» beträffande en anklagads brottslighet är icke lika allmänt erkänt. Härom yttrar emellertid en af våra anseddaste rättslärdé och

domare, justitierådet Afzelius, i Nordisk familjebok, att »densamma låter det sunda oförevillade omdömet säga sitt ord med vid rättens skipande, hvilket särskildt inom straffrätten är af vikt, då gränsen mellan det tillåtna och otillåtna ofta måste bestämmas med hänsyn till hvad livets vanliga förhållanden fordra».

Att särskildt t. ex. nödvärns- och oaktsamhetsfall måste erhålla ett fördomsfriare och rättvisare bedömande af lekmannen än af den af juridisk formalism och hänsyn till en icke alltid lofvärd rättspraxis behärskade juristen, har med rätta ofta påpekats.

Med afseende på den anklagades behandling och domarens uppfattning af sin ställning till honom, skulle inrättandet af jurydomstolar medföra en lycklig förändring, fränsedt hvad de med juryinstitutionen sammanhängande förändringar i rättsväsendet i öfrigt måste föra med sig.

Då det ända till sista tiden sett ut, som om något hopp ej kunde hysas om att snart få motse ett på regeringens initiativ tillkommet förslag till reform af vårt rättegångsväsende i här antydd riktning, men en sådan reform väl kan sägas utgöra ett af de viktigaste samhällsbehof, som för närvarande vänta på att blifva tillgodosedda, har jag ansett, att Riksdagen borde genom ett uttalande i saken söka förmå dem, det vederbör, att ägna densamma nödig uppmärksamhet, så att ej nya sjuttifem år må hinna förrinna, innan vi komma till den ståndpunkt i ifrågavarande afseende, där nu nästan alla civiliserade nationer befinna sig.

Jag vågar därför hemställa, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t begära, att Kungl. Maj:t ville utan dröjsmål gå i författning om utarbetande och framläggande för Riksdagen af ett förslag till straffprocesslag, byggt på jurysystemet och den fria bevispröfnings principer.»

Frågan om och i hvad mån lekmän böra deltaga i rättsskipningen, är inom straffprocessen af synnerlig vikt, då ju rättsskipningen i brottmål utan tvifvel kan gestalta sig annorlunda, allteftersom den är uppdragen åt endast rättslärda domare eller jämväl lekmän utöfva inflytande därå. Det senare kan emellertid äga rum på skilda sätt. Inom domstolar, som bestå af lagfarne och icke lagfarne i förening, kunna såväl de lagfarne som de öfriga äga samma behörighet att pröfva såväl skuld- som straffrågorna. Exempel på en sådan anordning af ett lekmanneelement i domstolarna erbjuda våra häradsrätter och de flesta rådstufvurätterna. Dessa former äro dock sins

emellan så till vida olika, att vid häradsrätterna de icke rättslärdade ledamöterna hafva kollektiv rösträtt, så att de endast vid enhällighet kunna bestämma domstolens beslut, under det att vid rådstufvurätterna alla ledamöterna äga hvar sin individuella röst.

Det utmärkande för jurydomstolen — en annan form för samverkan mellan lekmän och lagkunnige inom rättsskipningen i brottmål — är åter, att de särskilda, så att säga, kollegier, hvaraf den består, hafva hvar sin fristående hufvuduppgift. Det ena af dessa kollegier, lekmännen, har att pröfva allenast frågan om den tilltalades skuld, under det att, åtminstone i allmänhet, domstolens öfriga medlemmar, de lagfarne, hufvudsakligen hafva att afgöra frågan om straffets bestämmande.

Härads- och rådstufvurätter, bestående af såväl lekmän som lagfarne, hafva sedan långt tillbaka funnits i Sverige och torde hafva utvecklats sig ur de rena folkdomstolarna, i hvilka domsrätten utöfvades af den samlade menigheten själf eller ett utskott af densamma. Däremot har jurydomstolen, om man undantager behandlingen af de så kallade tryckfrihetsmålen, hittills icke i vårt land kommit till användning.

I förevarande motion, hvilken åsyftar åstadkommande af en straffprocessordning, byggd på jurysystemets princip, anföres, hurusom förslag i sådan riktning förut här varit å bane. Vid riksdagen gjordes senast år 1899 framställning i detta syfte af samme motionär, som framburit förevarande förslag. Motionen afstyrktes emellertid af lagutskottet och föranledde ingen Riksdagens åtgärd. Utskottet anförde då bland annat, att utskottet visserligen icke underskattade betydelsen af lekmanneelementet i domstolarna, men höll före, att detta element kunde, till större förmån för rättsskipningen, tillgodogöras enligt vår nuvarande lags principer än genom införande af den för den inhemska lagstiftningen förut i regel främmande juryinstitutionen. Särskildt i häradsnämnderna vid underdomstolarna på landet funne utskottet ett institut, hvilket, byggdt på nationell grund och genom urgammal lag och sed införlifvadt med folkets uppfattning, vore väl ägnadt att tillföra domstolen lekmännens praktiska insikt och af juridiska hänsyn obundna syn på tingen. Därest det skulle anses behöfligt och önskvärdt att tillägga lekmanneelementet i domstolarna ett ökad inflytande på rättsskipningen, föreställde sig utskottet därför, att sådant kunde ske genom utveckling af nu angifna institut.

Hvad sålunda anförts af 1899 års lagutskott biträder det nuvarande lagutskottet i hufvudsak. Utskottet vill särskildt ytterligare framhålla, att, om än en utsträckt tillämpning af principen om samverkan mellan lekmandomare och ämbetsdomare kan anses önskvärd och lämplig, jurysyste-

met likväl icke får antagas obestriddigen vara den ändamålsenligaste formen för en sådan samverkan.

Juryinrättningens införande eller bibehållande i andra länder sammanhänger i allmänhet med särskilda historiska, politiska och sociala förhållanden. Icke öfverallt, där jurysystemet kommit till användning, har det verkat fullt tillfredsställande från processuell synpunkt, och för att undanröja vissa därmed förbundna olägenheter har det befunnits nödvändigt att införa vissa kontrollanordningar och inskränkningar i den princip, som systemet innefattar.

En viktig omständighet att taga i betraktande vid bedömande af förevarande fråga är för öfrigt jurysystemets oskiljaktiga sammanhang med andra viktiga processuella spörsmål, såsom t. ex. frågorna om omedelbarhet och muntlighet i rättegången. Däraf torde följa, att endast i sammanhang med en genomgripande omarbetning af rättegångsordningen bör ifrågakomma att i vårt land inrätta jurydomstolar för brottmål i allmänhet. Otvifvelaktigt är emellertid, att, då en sådan omarbetning, som länge stått på dagordningen, företages, nu förevarande fråga blifver föremål för förnyad och omsorgsfull ompröfning.

Motionen innefattar äfven förslag om genomförande i vår straffprocesslagstiftning af den fria bevispröfningens grundsats. Då emellertid detta förslag synes vara att anse allenast såsom en af motionären tänkt konsekvens af jurysystemets införande, saknar utskottet anledning att upptaga frågan härom till särskildt bedömande.

På grund af det anförda hemställer utskottet,

att förevarande motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 26 mars 1906.

På lagutskottes vägnar:

C. A. SJÖCRONA.